№ 97 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 8 **1902** ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՅԻՍԻ 8 № 97

ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է ամեն օր 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հերթական հարցերից մէկը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Դատաստանական դահլիճից. Դէպ չպրոված երեխաներ. Նամակ Բագուից. Նամակ Եկատերինօդարից. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Պեսսիմիզմը հասարակական գիտութեան մէջ.

ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐԻՑ ՄԷԿԸ

Մենք հաղորդել էինք մեր ընթերցողներին, որ մի քանի շաբաթ սրանից առաջ Թիֆլիս էին եկել մի քանի եւրոպացի վաճառականներ տեղեկութիւն ժողովելու, թէ որտեղ Անդրկովկասում նրանք կարող են գտնել արծաթեայ և ոսկեայ մեծ տաշտեայ գեղեցիկ կերտուածներ, զանազան տեսակ նուրբ գործուածներ և ուրիշ ձեռագործներ: Նրանք գտան մի քանի արհեստաւորների, որոնց գործերի հետ ծանօթացան, բայց առհասարակ անկարող եղան այն տեղեկութիւնները ժողովել, որ ցանկանում էին, և գաղափար չը կազմեցին, թէ ինչ քանակութեամբ և ինչ գնով նրանք կարող էին մեր արհեստաւորների և տնայնագործների արդիւնքները արտահանել մեր երկրից դէպի մեծ վաճառանոցները:

Այն դժուարութիւնը, որին հանդիպեցին եւրոպական գործակալները ներկայ դէպքում, տեղի ունի ամեն ժամանակ մեր երկրում: Մենք չունենք ոչ *թանգարան*, որտեղ ժողոված լինէին մեր երկրի արդիւնագործութեան բոլոր նմուշները, ոչ *պահեստ*, որտեղ ամբարվէին մեր արհեստաւորների և տնայնագործների աշխատանքի իրերը ծախելու համար, ոչ առանձին *ընկերակցութիւններ կամ գործակալութիւններ*, որոնք միջնորդ հանդիսանային արդիւնաբերողի և վաճառանոցի մէջ և որոնք կարող լինէին միշտ հասկացողութիւն կազմել մեր փոքր արդիւնաբերութեան ներկայ վիճակի և նրա մէջ կատարվող փոփոխութիւնների մասին:

Աչքի առաջ ունենալով այդ հանգամանքը, շատ կարեւոր է, որ կառավարութիւնը կամ մեր երկրում գտնվող հասարակական հիմնարկութիւններից մի քանիսը օգնութեան գային արդիւնագործներին և դիւրացնէին նրանց պատրաստած իրերի շահաւոր վաճառահանումը: Այդպիսի հիմնարկութիւնների շարքին կարող են պատկանել քաղաքային վարչութիւնները, տեխնիքական և գիւղատնտեսական ընկերութիւնները, աշխատանքի տները, մի քանի բարեգործական հիմնարկութիւններ և վերջապէս յատուկ այդ նպատակով ծրագրված և հիմնված ընկերակցութիւններ:

Այդ խնդիրը արժանի է խորին ուշադրութեան և ցանկալի է, որ ձեռնհաս անձինք հոգ տանէին նրա գործնական լուծման նպատակայարմար քայլերն անելու:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՏԱՍՏԱՆԱԿԱՆ ԴԱՀԼԻՃԻՑ

Թիֆլիսի դատաստանական պալատը իր քրէական բաժնի նիստում երեքշաբթի, մայիսի 7-ին, քննեց երկու գրական դատաստանական գործ, որոնք վերաբերում էին «Մշակ» լրագրի մէջ զանազան ժամանակ տպված թղթակցութիւններին:

Նախագահում էր Ի. Օպտովցեվ, անդամներն էին Լ. Ժուկովսկիյ եւ Ա. Միխայլով. դատախազի պաշտօնը կատարում էր պրօկուրօրի օգնական Ս. Աղիգեօզալով: Ներկայ էր մեղադրվող կողմից իբրեւ վկայ Թելաւի գաւառապետ Լ. Գանսեվիչ: Մեղադրվողն էր «Մշակի» խմբագիր Ալէքսանդր Քալանթար, որ ինքն էր իրան պաշտպանում:

Մեղադրական ակտի մէջ ասված էր հետեւեալը:

«Մշակ» լրագրի 1900 թուի № 148-ի մէջ Աբէլ քահանայ Սուքիասեանց զետեղել էր մի թղթակցութիւն, որի մէջ հաղորդելով մի քանի փաստեր Թելաւի ոստիկանական քրօնիկօնից՝ Ճկվիաշվիլեանցի սպանութեան, մի աղջկայ անտառում կորչելու եւ որբ Ղազարեանցի թշուառ վիճակի մասին, մեղադրում է տեղական ոստիկանութիւնը անհոգութեան մէջ եւ, ի միջի այլոց, ասում է հետեւեալը.

«Սա ոչ առաջին եւ ոչ վերջին դէպքն է, բայց մեր ոստիկանութիւնը այդպիսի դէպքերին վերաբերվում է անփոյթ եւ երբէք չէ աշխատում յանցաւորներին գտնել, եւ դա պարզ է: Քաղաքային ինքնավարութիւնից de facto ստանալով 14 քաղաքապահի ռոճիկ, պահում է միայն 7—8 քաղաքապահ, որոնցից մինը մի ատրճանաւորի մօտ լաքէյի պաշտօն է կատարում, միւսը՝ խոհարարի, երրորդը՝ թիկնապահի եւ այդպէս անվերջ: Հետեւապէս նրանցից օգնութիւն սպասել անկարելի է»:

Համարելով «Մշակի» մէջ տպած թղթակցութիւնը զրպարտութիւն, Թելաւի գաւառապետ Գանսեվիչ դիմել էր Թիֆլիսի դատաստանական պալատի պրօկուրօրին դատի կանչելու Ա. Քալանթարին օրէնքի 1039 յօդուածի հիման վրա (դիֆֆամացիայի յօդուած):

Գործին կցված էր Թելաւի ոստիկանութեան ներկայացուցչի բացատրութիւնը թղթակցութեան մէջ եղած մեղադրանքների մասին, որով նա աշխատել էր իրան արդարացնել:

Գաւառապետ Գանսեվիչ յայտնեց, որ ոստիկանութեան քննութիւնը ցոյց տուեց թղթակցութեան անհիմն լինելը:

Քալանթար յանձնեց պալատին իր մօտ եղած այն գրաւոր ապացոյցները, որ նա ժողովել էր իր դատի պաշտպանութեան համար: Այդ ապացոյցների թւումն էին. 1) եւ 2) Թելաւի քաղաքային ուպրավայի երկու թղթերի պատճէնները, 3) Ճկվիաշվիլեանի նամակը ոստիկանութեան դանդաղ գործունէութեան մասին, 4) Թելաւի հաշտարար դատաւորանում քննված մի գործի արձանագրութիւնը պրիստավի կաշառակերութեան մասին, 5) Իվանովիչի յօդուածը Թելաւի գորոդովոյների մասին «Новое Обозрѣніе» լրագրի 5408 համարում, 6) քաղաքային աւագ Թաթուզովի նամակը, որով նա յայտնում է, թէ անկարող է Քալանթարի խնդրած միւս գործերի պատճէնները տալու, որովհետեւ չը կայ այդ մասին վկայական Թիֆլիսի դատաստանական պալատի կողմից, 7) Աբէլ քահանայ Սուքիասեանցի նահանգապետին տուած խնդիրքի պատճէնը եւ մի քանի ուրիշ թղթեր, որոնք պրօկուրօրի կողմից չընդունվեցին:

Պրօկուրօրը, քննելով յիշած ապացուցաթղթերը, յայտնեց, որ նա մեղադրանքը համարում է իր ոյժի մէջ եւ չը հերքված այդ թղթերով: Պալատի անդամները կարճ խորհրդակցութիւնից յետոյ որոշեցին իբրեւ վկայաթղթեր ճանաչել միայն Թելաւի քաղաքային ուպրավայի երկու հաղորդագրութիւնը, որոնց բովանդակութիւնը հետեւեալն է. «Թելաւի քաղաքային աւագի գրութեան պատճէնը 1898 թւի սեպտեմբերի 25-ից № 1678 Թելաւի գ. գաւառապետին:

1898 թւի մայիսի 1-ի գրութեան մէջ № 1235, Դուք բարեհաճում էք Թելաւի պօլիցիական խմբի շտատը անբաւարար համարել, եւ ի նկատի առնելով այդ, մինչեւ անգամ պահանջում էիք ոստիկանների թիւն եօթ մարդ աւելացնել: Կատարելապէս համաձայն լինելով ձեր այն կարծիքին, որ օգտաւէտ է պօլիցիայի շտատը աւելացնել ընդհանրապէս, ես մանաւանդ չեմ կարող ձեր գերազնւութեան ուշադրութիւնը չը դարձնել այն հանգամանքի վրա, որ թէպէտ ոստիկանների թիւը Թելաւ քաղաքի համար որոշված է 15 մարդ եւ ոստիկանների համար ռոճիկը իւրաքանչիւր ամիս տրվում է այդ հաշւով, բայց ոստիկանների իսկական թիւը, կարծեմ, միշտ պակաս է շտատով որոշված թւից, չը խօսելով արդէն այն մասին, որ յաճախ ոստիկանների երկու—երեք տեղեր ազատ են մնում մինչեւ ամսի վերջին թւերը: Ի նկատի ունենալով վերոյիշեալը խոնարհաբար խնդրում եմ ձեր գերազնւութիւնից, եթէ հնարաւոր գտնէք, կարգադրութիւն անել, որպէս զի ոստիկանները իւրաքանչիւր ամիս անմիջապէս իրանք ստանան ռոճիկը քաղաքային հասարակական վարչութիւնից:—Թելաւի քաղաքային աւագ Մ. Թաթուզով»:

«Քաղաքային աւագը, Թելաւի գաւառապետին 1900 թւի օգոստոսի 24-ին ուղարկած մի ուրիշ գրութեան մէջ, խօսելով ոստիկանների շինէլների մասին, ասում է, թէ ներկայ տարում նոր շինէլներ եւ համազգեստներ տրված էին 13 ոստիկանների, իսկ ամառվայ հագուստ շարօվարներով եւ այլն 15 ոստիկաններին: Եթէ ի նկատի առնենք, որ վերջին տարիները ոստիկան համարվողներից մի քանիսը ամենեւին ոստիկանի հագուստ չեն կրում, ինչպէս օրինակ, կրտսեր ոստիկան Մաի Զօյիեվ, աւագ ոստիկան համարվող եւ պօլիցիայում գրագրութիւն անող Մ. Կոպէյկին եւ էլի երկու ուրիշները, այն ժամանակ ես կարծում եմ, որ պատրաստ ունենալով 13 նոր համազգեստներ եւ շինէլներ եւ 15 ձեռք ամառվայ հագուստներ, շարօվարներ եւ այլն, ոստիկան Պետր Մայսուրաձէ պէտք է ստանար պրիստաւից եւ նոր շինէլ, եւ համազգեստ, եւ շարօվարներ եւ ոստիկանի հագուստի համար բոլոր անհրաժեշտ իրերը, բայց եթէ նա իսկապէս ոչինչ չէ ստացել, դրա պատճառը, ինչպէս դուք բարեհաճում էք գրել, ոչ թէ հագուստ չունենալն էր, այլ մի ուրիշ բան: Բայց եթէ քաղաքը ռոճիկ եւ հագուստներ պէտք է տայ ոչ թէ ծառայութեան մէջ գտնվող ոստիկանների թւի, այլ շտատով որոշված թւի համեմատ, այն ժամանակ խոնարհաբար խնդրում եմ ձեր գերազնւութեան բացատրութիւնը»:

Նախագահ (դիմելով Ա. Քալանթարին): Եթէ հարցեր ունէք տալու վկային (գաւառապետին)՝ տուէք:

Քալանթար.—«Մշակի» մէջ տպված յօդուածը ունի լիակատար ստորագրութիւն «Աբէլ քահանայ Սուքիասեանց»: Ինչո՞ւ դուք նրան չէք կանչել դատի:

Գաւառապետ.—Թուցէ դա մի կեղծ ստորագրութիւն էր, իսկ հեղինակը ուրիշ անձ էր:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՊԵՍՍԻՄԻԶՄԸ ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Երջանկութեան առեղծուածը)

Բացասական վարդապետութիւնները յարատեւում են, միշտ աւելի եւ աւելի չնչտելով իրանց գոյութեան իրաւունքը: «Նիրվանայի» հնաշխարհիկ քարոզիչը կարո՞ղ էր արդեօք ենթադրել, որ հազարաւոր տարիներից յետոյ, քաղաքակրթութեան լիակատար փթթման շրջանում անգամ, տիեզերական վշտի եւ յոռետեսութեան վարդապետութիւնը պիտի պահպանէր տակաւին իր ոյժը, պիտի ունենար իր պատկառելի տեղը փիլիսոփայական դպրոցների շարքում:

Պեսսիմիզմը կանգուն է մնում, որովհետեւ նա ունի մշտնջենական սանկցիա, որովհետեւ նրա արարող պատճառը՝ *իրականութիւնը* միշտ էապէս նոյնն է մնում—մռայլ, ողբալի, յուսահատական:

Նա առաջ է գնում փիլիսոփայական սկեպտիցիզմի հետ թեւ թեւի տուած: Մարդկային միտքը անզուր թափառումների մէջ ճգնում է լուծել տիեզերական առեղծուածները, որոնք դարերից ի վեր մղձաւանջի պէս ծանրացնում են փիլիսոփայող գիտակցութեան վրա: Բայց որքան աւելի է նա նրանց մօտենում, այնքան, կարծէք, աւելի է հեռանում նրանց լուծումը: Գիտութիւնը եւ փիլիսոփայութիւնը, չը նայած իրանց հրաշալի ընդհանրացումներին, անկարող եղան պատասխանել մետաֆիզիկայի դրած հարցերին»,—«ի՞նչ է տիեզերքը, նրա պատճառը, նրա նպատակը»: Նոյնպէս եւ քաղաքակրթութիւնը, չը նայելով իր մեծահռչակ նուաճումներին, չը պատասխանեց տակաւին մարդկայնութեան հիմնական պրօբլէմին՝ ո՞ւր է տանում «պրօգրէսը», ո՞ւր է արդեօք այն գերագոյն «երջանկութիւնը», որ այնքան խանդավառութեամբ հռչակել են բարոյագէտ-փիլիսոփաները անյիշատակ ժամանակներից ի վեր...

Երջանկութիւն... երազ չէ՞ նա արդեօք, օպտիմիստական բանդագուշանք չէ՞... 19-րդ դարն էլ եկաւ ու անցաւ,—գիտութեան ու քաղաքակրթութեան գերազանցապէս արգասաւոր դարը, ուր մարդկային հանճարը աւելի արտադրեց, քան ամբողջ նախորդ ժամանակամիջոցում, ուր բնութիւնը իր ըմբոստ ու ահարկու տարրերներով վերջնականապէս ստորադրվեց մարդուն, ուր տեխնիկական ոյժերը հզօր ծաւալումով ամբարեցին նիւթական անհուն բարիքներ, ուր վերջապէս յաղթանակեց կեանքի եւ գրականութեան մէջ դէմօկրատիզմի, ռամկավարութեան սկզբունքը, ուր մարդը ազատ հռչակվեց...

Եւ սակայն նոյն այդ դարն էր, որ ծնունդ տուեց ամենամռլեգին պեսսեմիստներին, որոնք ողբացին կեանքի ունայնութիւնը եւ քաղաքակրթութեան «սնանկութիւնը» ազդարարեցին:

Մի կողմ թողնենք զուտ մետաֆիզիկ պեսսիմիստներին — Շօպենհաուէրին, Հարտմանին, Լէօպարդիին, Բանզէնին, որոնք մարդկային տանջանքի անծայր անզունդը պրպտելով՝ տիեզերական անէացումը քարոզեցին եւ «Նիրվանայի» անգիտակից անդորրութիւնը երգեցին: Վերցնենք *սօցիոլոգ պեսսիմիստներին*: Սրանք եւս թունաւոր գրիչներով զինված ծաղրում ու խարազանում են ինչ որ գոյութիւն ունի. սրանք եւս ողբում են «տիեզերական վիշտը», բայց «Նիրվանան» չէ սրանց իդէալը: Կարլայլ, Նիցշէ, Շտիրներ, Տօլստոյ՝ չեն ըմբոստանում կեանքի սկզբունքի դէմ, այլ նրա զարգացման եղանակի դէմ:

Սակայն մէկ է այդ բոլոր ողբերի հիմնապատճառը, մէկ է պեսսիմիստական թէօրիաների շուկէտը՝ թէ փիլիսոփայութեան եւ թէ սօցիոլօգիայի մէջ—դա ապօրեայ իրականութիւնն է, «թշուառութեան ու տառապանքի ովկեանը»... Այնտեղ, այդ իրականութեան մէջ, դեռ եւս հպարտ գլուխ է բարձրացնում ճակատագրական *դուալիզմը*, այնտեղ փոքրաթիւ ընտրեալների երջանկութեան հետ կողք կողքի ցցվում է մարմնացած չքաւորութիւնը, այնտեղ պերճանքի եւ նիւթական վայելքների միջից լսվում են ցաւագին հեծկլտոցներ. այնտեղ լուսաւորութեան հետ կուզընթաց քայլում է միջնադարեան խաւարը, գիտութեան ազատ թագաւորութեան հետ կանգուն են դեռ նախապաշարմունքները ու սնոտիապաշտութիւնները, սպիրիտուալիստական ու սպիրիտիստական բանդագուշանքները. այնտեղ համերաշխութեան քարոզի հետ միասին հնչվում է տակաւին ազգերի փոխադարձ ատելութեան քարոզը եւ «լիակատար» քաղաքակրթութեան ծոցում խրախուսվում է դեռ զազիր արշաւանքը այլացեղ ու այլակրօն ժողովուրդների դէմ. այնտեղ կաչկանդվում են ալտրուիզմի, մարդասիրութեան վեհ թռիչքները. ազգեր ու ցեղեր, անհատներ ու դասակարգեր՝ ժամանակիս յատուկ տենդով ու ատելութեամբ զինվում են իրար դէմ—եւ վա՜յ յաղթվածին...

Ինչպէ՞ս չըմբոստանայ մարդկային միտքը այդ համաշխարհային տարականօնութիւնների դէմ եւ ինչպէս չը յանգի նա յոռետեսութեան... Եւ ահա մէկը միւսի ետեւից երեւան են գալիս սօցիօլօգ-թէօրետիկոսներ, որոնք՝ օժտված մի հզօր ու ժխտական հանճարով, տոգորված անհաման ատելութեամբ՝ կոխ են յայտարարում տիեզերական կարգ կանօնին. կոխ ընդդէմ քաղաքակրթութեան, որ հազարաւոր տարիների ընթացքում չը կարողացաւ գոհացում տալ ամենատարրական մարդկային պահանջներին. կոխ ընդդէմ գիտութեան, որ չը նայած իր վիթխարի առաջդիմութեան՝ չը կարողացաւ բարձրացնել մարդուն մինչեւ մարդավայել ապրելաձեւ...

Քալանթար.—Կարող էիք հարցնել եւ տեղեկանալ։

Գաւառապետ.—Ես օգտվեցի օրէնքի ցուցումից։

Քալանթար.—Աբէլ քահանայ Սուքիասեանց անունով անձն արդեօք գոյութիւն ունի Թելաւում։

Գաւառապետ.—Այո։

Քալանթար, (դիմելով նախագահին).—Ես իմ հարցը տուի պ. գաւառապետին այն պատճառով, որ թղթակիցը ինքը վերցնում է իր վրա իր գրածի բոլոր պատասխանատուութիւնը եւ նա ինքը կը ցանկանար իրան պաշտպանել։ Խմբագրութիւնները, երբ որ հաւատում են իրանց թղթակիցներին եւ աչքի առաջ ունեն նրանց պատրաստակամութիւնը պատասխանատու լինել իրանց գրածների համար, մի որոշ համարձակութեամբ տեղ են տալիս յօդուածներին։ Եթէ այդ այդպէս չը լինէր, այն ժամանակ մամուլի էջերից պէտք է անհետանար թղթակցութիւնների մեծագոյն մասը։ Այդ մէկ։ Ես դատի եմ կանչված օրէնքի 1039 յօդուածի հիման վրա, որ իմ պաշտպանութեան գործը դնում է շատ նեղ շրջանակի մէջ։ Ես կարող էի բազմաթիւ վկաներ բերել թղթակցութեան փաստերը հաստատելու համար, բայց այժմ ստիպված եմ օգտվել գրաւոր վկայաթղթերի մի աննշան մասից։ Մանաւանդ որ դատաստանական պալատը ինձ լայն իրաւունք չը տուեց իմ խնդրած վկայաթղթերը պահանջելու եւ թոյլ տուեց միայն երկու թուղթ պահանջել։ Այդ թոյլտուութիւնն էլ ես ստացայ շատ ուշ. անցեալ տարվայ սեպտեմբերին վճռած գործի մասին ես ստացայ զեկուցում ներկայ ապրիլի 6-ին, դատական տօներից առաջ։

Նախագահ.—Դա արդէն վերջացած գործ է եւ եթէ դուք այսօրվայ վճռից դժգոհ մնաք, այն ժամանակ կարող էք ձեր բողոքը առաջ տանել։

Քալանթար.—Գալով «Մշակի» մէջ տպված թղթակցութեան, ես յայտնում եմ, որ վերցնում եմ ինձ վրա նրա պատասխանատուութիւնը։ Յօդուածը բաղկացած է երեք մասից. առաջինում խօսվում է ոստիկանութեան մասին, երկրորդում մի քահանայի արգելքների մասին, երրորդում տարվայ բերքի մասին։ Չը գիտեմ ինչու թղթակցութեան երկրորդ մասն էլ մտցրած է մեղադրական ակտի մէջ։ Ինձ այստեղ յայտնեցին, որ մանրամասն քննութիւնը ցոյց տուեց քաղաքային պրիստաւի արդարութիւնը, բայց այսօր այստեղ կարեւոր է ոչ այդ հարցը, այլ այն, թէ արդեօք «Մշակի» խմբագրութիւնը հիմունք ունէր տեղ տալու տպված թղթակցութեան. մեղադրվողը պրիստաւը չէ, այլ «Մշակի» խմբագիրը։ Եւ ես այստեղ կապացուցանեմ, որ ես բաւական հիմունքներ ունէի Սուքիասեանց քահանայի թղթակցութեանը տեղ տալու լրագրի մէջ։ Վաղուց լսվում էին գանգատներ Թելաւի ոստիկանութեան վրա։ Դեռ Իվանովիչը «Новое Обозрѣніе» լրագրում 1899 թւի հոկտեմբերի 10-ի համարում գրել էր այդ ոստիկանութեան պակասութիւնների մասին։ Այնուհետեւ յայտնի էին գանգատներ, որոնց մանաւոր պատճէնները իմ ձեռքին են այստեղ։ Այն երկու հաղորդագրութիւնների մէջ, որոնց պատճէնները ներկայացրել եմ, դուք տեսնում էք, որ Թելաւի քաղաքային ուպրավան հաստատում է գորոդովոյների թւի պակաս լինելը եւ նրանց միայն անուանական, թղթի վրա եղած գոյութիւնը։ Քաղաքային վարչութիւնը չէ վստահանում փող տալ ոստիկանութեան գորոդովոյների հաշւով, այլ խնդրում է թոյլ տալ, որ ինքը բաժանէ այդ փողերը։ Դա քաղաքավարի մի ձեւ է։ Իմաստը շատ պարզ է։ Իսկ երկրորդ թղթում յիշված է Զօչիեվի մասին, որ գրագրութեամբ է զբաղված եւ վերջում որոշակի ասված է, որ գորոդովոյների թիւը պակաս է նշանակված շտատից։ Միւս թղթերից մէկը վերաբերում է քաղաքային պրիստաւի կաշառակերութեան հարցին, որի առիթով ծագել է գործ հաշտարար դատարանում։ Ներկայացրած արձանագրութիւնից երեւում է, որ այդպիսի փաստ արձանագրվել է ռոտմիստր Ալտուխովի կատարած քննութեան մէջ, որի պատճէնը ես չը կարողացայ ստանալ, չունենալով իրաւունք պալատից։ Մնացած թղթերը...

Նախագահ.—Նրանք չընդունվեցին պալատի կողմից, ուստի նրանց վրա հիմնվել անկարելի է։

Քալանթար.—Թէ այն բազմաթիւ վկայաթղթերը, որոնք գոյութիւն ունեն եւ թէ այն մի քանիսը, որ ես ներկայացրի պալատին, պարզ ցոյց են տալիս, որ «Մշակի» խմբագրութիւնը հիմունք ունէր տեղ տալու Սուքիասեանի թղթակցութեանը եւ այդպիսով կատարած լինել մամուլի անմիջական պարտաւորութիւններից մէկը՝ բանալ հասարակական չարիքները եւ զեղծումները, քննել հասարակական պաշտօնավարներին։ Որքան եւ ծանր լինի պատասխանատուութիւնը, բայց երբ գործը արդար է եւ նրա տպագրութեան համար կան հիմունքներ, մամուլը իր կոչման բարձրութեան վրա կանգնած լինելու համար—պէտք է անէր այն, ինչ որ արեց ինձ յանձնած խմբագրութիւնը։

Դատաստանական պալատը կէս ժամ խորհրդակցութիւն անելուց յետոյ՝ կայացրեց որոշում՝ «Մշակի» խմբագիր Ա. Քալանթարին ճանաչել արդար, ծախսերը դնելով գանձարանի վրա։

Պալատի ներկայ որոշումը կը յայտնվի երեք շաբաթից յետոյ։

Միւս գործը, որ վերաբերում էր Սանդաձէների յայտնի գործի քննութեանը, յետաձգվեց, որովհետեւ Սանդաձէների հաւատարմատար Դրագնէվիչ նիստի ժամանակ յայտնեց, որ նա իրան հիւանդ է զգում եւ չէ կարող մնալ դատարանում։

ԴԻՆ ՇՊՐՏՎԱԾ ԵՐԵԽԱՆԵՐ

(Նամակ Երեւանից)

—Ի՞նչ է մարդը, հարցրին մի խիստ յոռետես մարդուց, որ Մոլիէրի մերկացնող աչքերով էր նայում մարդկային գոյութեան վրա։

«—Քաղաքակրթված, երկոտանի գազան, որ իր մարդկային բանականութեամբ աւելի գարհուրելի է դարձնում գազանային ոճիրները։ Նա գիշատում է եւ ուտում ամէն տեսակ կենդանիներ, իսկ մայրական սիրոյ եւ գորովանքի մէջ անասունները աւելի գթասիրտ են եւ վեհանձն, քան մարդիկ»—պատասխանում է սա։

Անասունները իրանց ձագերին բաց չեն թողնում եւ իրանց կուրծքի վրա խնամում են մինչեւ սրանց մեծանալը։ Այդ ձագերը աւելի երջանիկ են եւ բաղդաւոր, որովհետեւ ունեն զգայուն մայրեր, որոնք մինչեւ անգամ կեանքի գնով պաշտպանել գիտեն ձագերին ամէն վըտանգից։

Բայց մեզանում որքան մայրեր կան, որոնք իրանց զաւակներին դէն են շպրտում հէնց ծննդեան օրից. քանի՜ մայրեր կան, որոնք ոճիրով անհետացնում են թշուառ մանուկին՝ ծածկելու համար ապօրէն ծննդաբերութեան ամօթանքը. կենդանի թաղում են, խեղդամահ անում, նոյն իսկ մօր որովայնում ոչնչացնում նրան մինչեւ լոյս տեսնելը։ Կամ քանի՜ քանի թշուառներ չեն ծծում մօր ծծերից, եւ չէ՞ պատահել գտնել եկեղեցու բակում բարուրի մէջ փաթաթած դըրված երեխաներ, որոնց վերցրել եւ բարեսիրաբար պահել են մարդիկ, իբր քարից ծնված, անյայտ ծնողների ապօրինի զաւակներ։

Քաղաքակրթված, ինտելիգենտ մայրեր կան, որոնք երեխաներին դէն են շպրտում ուրիշ վարձկան մայրերի գիրկը, որպէս զի ազատվեն բօլէական տարփալի հաճոյքից առաջացած այդ անտանելի ճիւաղից, որ խանգարում է իրանց մեղկ կեանքը կամ որպէս զի ազատ լինեն իրանց զեղխ կեանքի զուարճութիւնների մէջ։

Բայց աւելի սարսափելին կայ։ Գազանի ճանկերից դուք երբէք չէք կարող խլել նրա ձագը. բայց մարդիկ կան, որոնք իրանց սեփական ձեռքով վաճառում են իրանց զաւակը ուրիշին, որպէս շահաբեր մի առարկայ։ Անցեալները մի հայր իր 10 տարեկան աղջկան ծախել էր մի թուրքի. բայց երէկվայ ինձ պատահած կենդանի օրինակը երբէք մտքիցս չի անցնի։

Մի պառաւ կին օրօրոցում դրած օրօրում էր մի վեց-եօթ ամսական սիրուն երեխայ, որ ռետինեայ չոր պտուկը բերանին անյագ ծծում ու ծծում էր, բայց ստամոքսը այդ աղքատիկ պաշարից նիւթ չէր ստանում եւ երեխան ծկլթում էր, նորից ուժով չրթչրթացնում էր եւ ապա աղիողորմ լալիս։

—Պառաւ, սա ո՞ւմ երեխան է, հարցրի նրան։

—Աստծու պատժին արժանանան սրա հէրն ու մէրը,—կարծես սրտից մի այրող վիշտ դուրս թափելով՝ ասաց պառաւը։—Մի մարդ էլ չը կայ, որ տէրութեանը (կառավարութեան) յայտնէ, թէ էսպէս էլ անօրէնք բան կը լինի։ Ո՞վ էր տեսել երէխին դէն գցեն ու իրանք կորչին, գրողի ծոցը մտնեն։

Յետոյ նա բացատրեց, թէ այդ երեխայի հայրը մի արբեցող մարդ է. իր երկու երեխաներին տարել ծախել է ո՞վ գիտէ թուրքի թէ հայի, իսկ ինքը կորել անյետացել է։ Մայրը այս մէկի հետ մնացել էր անտէր անտիրական, սոված, դռներին։ Յետոյ նա դիմում է իր եղբայրներին, նրանք սպառնում են, ասելով եթէ այն երխային հետդ բերես, քեզ էլ դռնդակահար կանենք, նրան էլ, որովհետեւ հօր հետ թշնամի էին։ Մայրը սախպված թողել է անտէր, ինքը գնացել։ Սիրտս մրմռաց, ասում էր պառաւը, բերել եմ, պահում եմ, օրական 5 կոպէկի կաթ առնելով։

Յետոյ էլի աւելացրեց.

—Շունը որ շուն է, իր լակոտին դէն չի գցում, խանը նրանից էլ քարասիրտ ա։

Մուշ. Տէր-Յով.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Մայիսի 4-ին

Անցեալ շաբաթ տեղի ունեցաւ Բագուի Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը։

Ես չեմ խօսելու ոչ ընկերութեան հաշւետւութեան եւ ոչ գործունէութեան մասին, որ արդէն յայտնի է «Մշակի» ընթերցողներին։

Ես կամենում եմ արձանագրել մի անտակտ վարմունք, որին ականատես վկայ լինելու դըժբաղդութիւնն ունեցայ։

Հարցը վերաբերում է ընկերութեան Աշխատանքի տան։ Ընկերութիւնը, կառավարութեան թոյլտուութեամբ, անցեալ տարվայ յունիսի 22-ին, բաց է անում Աշխատանքի տունը, որը թէ որքան նպատակայարմար է մուրացկանութեան գոնէ մասամբ վերջ դնելու՝ պարզ է եւ երկար բացատրութիւնների կարօտ չէ։ Ստանում ենք ընկերութեան տեղեկագիրը, ստորագրութեամբ վարչութեան բոլոր անդամների, ծանօթանում ենք նրանով վարչութեան գործունէութեան հետ եւ այլն. գնում ենք բազմամարդ ընդհանուր ժողովը։ Ներկայ են այնտեղ եւ շատ կանայք, որոնց մէջ յականէ յանուանէ ճանաչում ենք շատերին, որոնք ամենաեռանդուն աշխատանք են գործ դրել Աշխատանքի տան վրա։ Սկսվում է հաշւետւութիւնը, որի կարդալուց յետոյ ժողովի նախագահ պ. Հ. Մելիքեան հարցնում է՝ արդեօք հաստատո՞ւմ է ժողովը վարչութեան հաշիւները եւ ով ինչ ունի ասելու։ Ժողովականներից մէկը, որ ի մօտոյ ծանօթ է վարչութեան անդամներից շատերի եռանդուն գործունէութեան հետ, ասում է. «Մեզ մնում է նախ շնորհակալութիւն յայտնել թէ վարչութեանը իր գործունէութեան համար եւ թէ այն կողմնակի հրաւիրվածներին, որոնք անձնական աջակցութիւն են ցոյց տուել վարչութեան, իրանց ըստանձնած բարդ գործերի մէջ»։

Ամէն ոք իր կարծիքն ունի եւ չէ կարելի չը յարգել ամէն մէկի ասածը։ Վեր է կենում պ. Յ. Ղուկասեան եւ յայտնում, որ վարչութիւնը մեծ ծախսեր է արել Աշխատանքի տան վրա, բայց արդիւնքը շատ քիչ է. եթէ հնար չը կայ ցանկալի ելքի գալու, այն է ծախսերը մօտաւորապէս յարմարացնելու արդիւնքի հետ, այն ժամանակ աւելի լաւ է փակել այդ տունը»։

Կարծեմ այստեղ ոչինչ չը կայ դատապարտելու. ընկերութեան մի անդամ վեր է կենում եւ իր համեստ կարծիքը յայտնում։ Բայց տեսէք եւ զարմացէք, թէ ինչ է կատարվում յետոյ։

Վեր է կենում տեղից վարչութեան անդամ, լաւ լսեցէք, վարչութեան անդամ, որը ստորագրել է ընկերութեան 1901 թւի տեղեկա-

---

Որքան դեռ եւս մեծ տեղ են բռնում ուտօպիստական զառանցանքները փիլիսոփայող հանճարների մէջ... Տասնութերորդ դարի վերջերում Ռուսսօն էր որոտում ընդդէմ այլասեռող, ապականող քաղաքակրթութեան եւ հրահանգում էր մարդկանց՝ յետ մղել պատմութեան անիւը, ջնջել քաղաքակրթութեան բոլոր ստացուածքները, դառնալ դէպի բնութիւն, դէպի հովւական կեանք, ուր չը կար կուլտուրա, չը կար եւ թշուառութիւն, ուր մարդիկ երջանիկ էին բնութեան ազատ գրկում, բանաստեղծական-իդիլլիական պարզութեան մէջ... «Մարդս բարի էր ի բնէ, բայց քաղաքակրթութեան ալիքները աղճատեցին նրա էութիւնը. նա դժբախտացաւ այն օրից, երբ դարձաւ հասարակական, երբ սկսեց ճաշակել գիտութիւնը եւ արտայայտեց նորանոր պահանջներ ու ցանկութիւններ. նա դարձաւ անճանաչելի...» (Discours sur l'inégalité)։

Անցաւ մօտաւորապէս մէկ ու կէս դար այն օրից, երբ Ժան-Ժակը գրեց իր հռչակաւոր ճառը։ Արեւմտեան կեանքը հսկայական փոփոխութիւններ կրեց։ Հիմքից կերպարանափոխվեց նրա տնտեսական-քաղաքական կազմը։ Բայց կեանքի տարակնօնութիւնները չը վերացան։ Քաղաքական բռնակալութեանը փոխարինեց կապիտալի բռնակալութիւնը։ Գոյութեան կռիւը ստացաւ աւելի ոյժ ու տենդոտ կերպարանք։ Մարդկանց բարոյականութիւնը...

Թւում է թէ նա պիտի առաջադիմէր նոյնպէս արագաքայլ, որպէս տնտեսական ու քաղաքական զարգացումը, թւում է թէ բարոյագիտութեան անհամար թէօրիաները, դաստիարակելով ու ազնուացնելով մարդուն՝ պիտի յաղթահարէին նրա մէջ դարերով մրափած գազանին...

Բայց բարոյախօս փիլիսոփաների յոյսերը ի դերեւ ելան։ Բարոյագիտական թէօրիաները, իրաւ է, շատ փոփոխեցին, առաջադիմեցին բարոյագիտութիւնը, որ հին ու միջին դարերում թէօլօգիական դրոշմ էր կրում՝ դարձաւ Կանտի օրով ռացիօնալիստ, աստուածային սանկցիան տեղի տուեց մարդկային գերագոյն ու անկախ բանականութեան սանկցիային։ Այո, մշակվեցին անթիւ, անհամար «կատեգօրիաներ», որոնց կոչումն էր՝ բարոյացնել մարդկանց յարաբերութիւնները, մեղմել սանձարձակ «ես»-ի պաշտամունքը։ Ապարդիւն։ Կեանքը գնում էր իր սովորական ուղղութեամբ, տնտեսական զարգացման երկաթէ օրէնքներով՝ խուլ ու անտարբեր դէպի վերացական, ապրիօրիստական հրահանգները։ «Երկու հազար տարի է, ինչ քարոզվում է սիրոյ կրօնը—ասում է Սպենսէր—բայց տակաւին ատելութեան կրօնն է, որ տիրում է Եւրոպային»...

Կապիտալիստական քաղաքակրթութիւնը Անգլիայումն էր նախ եւ առաջ, որ ծաւալեց իր ներքին էութիւնը։ Այստեղ էին կենտրոնացած տեխնիկական նշանաւոր գիւտերը. այստեղ, խոշոր ինդուստրիայի այդ կլասիկ հողի վրա, 19-րդ դարի սկզբներում, արդէն կատարվեց դասակարգային մեծ բաժանումը եւ պրօլետարիատ ու բուրժուազիա՝ ծնունդ առնելով մի եւ նոյն ազգութեան ծոցից՝ ցցվեցին իրար դէմ, որպէս երկու տարբեր ազգութիւններ՝ հակամարտ շահերով ու զգացումներով։

Խոշոր, մեքենայական ինդուստրիայի թռիչքները անօրինակ էին, չը տեսնված։ Տնտեսագէտները եւ բարոյախօսները երգում էին քաղաքակրթութեան սրարշաւ պրօգրէսը, որը պիտի սահմանէր բաղձալի ներդաշնակութիւնը երկու հակոտնեայ բնազդումների՝ էգօիզմի ու ալտրուիզմի մէջ։ Մանչեստերեան համբաւաւոր շկօլան անհատի ազատութիւնն էր հռչակում, եւ տենդային եռանդով արծարծում էր իր արդիւնաւոր, բայց եւ տխուր նշանաբանը. Laissez faire, laissez passer! (Թող անվի, թո՛ղ կատարվի)։

Միջնադարեան ֆէօդալական կաշկանդումները չը կային այլ եւս. ազատ էր անհատը։ Ազատ՝ ապրելու, բայց եւ ազատ՝ մեռնելու. եթէ նա ունի բաւականաչափ նիւթական ոյժ ու տոկունութիւն—կարող է ապրել ու յարատեւել, իսկ եթէ միայն իր ողորմելի մկանների տէրն է՝ վաղ թէ ուշ կը կորչի կեանքի յորձանքում։ Ազատ մրցութիւն—ոչ մի արգելք, ոչ մի արտաքին միջամտութիւն... «Ուժեղագոյնների, յարմարվողների յարատեւութեան» (La survivance des plus aptes) այդ սարսափելի իրողութիւնը անգլիական կեանքումն էր, որ առաջին անգամ շեշտվեց ամէն ցցայտուն կերպով։ Եւ այդ ճակատագրական իրողութիւնն է, որ Մեծ Բրիտանիայի երկու հսկայ մտածողներ՝ Դարվին եւ Սպենսէր՝ հիմնաւորեցին տեսականապէս, իբրեւ տիեզերական միահեծան օրէնք—մինը՝ բնագիտութեան, միւսը՝ հասարակական գիտութիւնների աշխարհում։

Laissez faire... ցաւ ու անդառնալի կորուստ է նշանակում այդ կախարդական ֆօրմուլան բոլոր թոյլերի, հարստահարվածների համար։ Եւ իրականութիւնը մի երկու տասնեակ տարիների ընթացքում մերկացրեց այդ սկզբունքի կիրառման բոլոր արհաւիրքները։ Թշուառութիւնը անծայր էր—զուտ ժամանակակից, ինքնատիպ թշուառութիւն։ Գոյութեան կռւի զոհերը մասսաներով շպրտվեցին փողոց. առաջեկան աշխատաւորական պարիաների ահագին լէգէօններ, որոնց իրաւամբ անուանում են «ինդուստրիական պահեստի բանակ»։

Ժողովրդային ստուար մեծամասնութիւնը ճգնաժամ էր անցկացնում։ Նոյն իսկ հարուստ բարեկեցիկ դասակարգն էլ բաղդաւոր չէր զգում իրան. հիասթափութիւնը եւ պեսիմիզմը պաշարում էին բոլոր մտածող ուղեղները... Այդպիսի մի մթնոլորտում էր, որ զարգացաւ բայրօնիզմը, հիասթափութեան պօէզիան։ Այդպիսի մի ժամանակի ծնունդ էր անգլիական աշխարհռչակ պեսսիմիստ սօցիօլօգներից մէկը՝ Թօմաս Կարլայլ։

(Կը շարունակվի)

գիրը՝ պ. Խունունց, եւ երկար ու բարակ բացատրում եւ ամենավառ գոյներով նկարագրում Աշխատանքի տան դրութիւնը,—թէ ինչպէս մի սենեակ, որ յատկացրած է միայն հիւանդացողների համար, դատարկ է մնացել (երեւի պարոնը կը ցանկար, որ անպատճառ, եթէ չինում է հիւանդանոց 20 մարդու համար, դադարկ անդ չը մնար), թէ մի կնոջ երկու առողջ երեխաները այնտեղ բնակվելով խոնաւ սենեակում հիւանդացել են եւ այլն: Սրան հետեւում են վարչութեան մի երկու անդամներ էլ:

Մենք ապշած, մնացել ենք աչքներս բաց: Հարց. պարոններ, ձեր ստորագրութեան հաւատանք տեղեկագրի մէջ, թէ ձեր պոչ խաղցնելուն ընդհանուր ժողովի մէջ: Արդեօ՞ք բռնութիւն են գործ դրել ձեզ ստորագրել տալու տեղեկագիրը, թէ աչքներդ ճպած էք ստորագրել: (Հաւանական է վերջինը լինի): Ինչու էիք ստորագրում, երբ ինքներդ չը գիտէք, թէ ձեր ստանձնած գործերը ինչ դրութեան մէջ են: Ինչու մանաւանդ գէթ մի անգամ չէք բողոքել ձեր վարչութեան խորհրդի ժամանակ:

Այդ տեսակ վարմունքը կոչվում է ոչ միայն անտակտութիւն, այլ եւ աննրբութիւն, եթէ չասենք աւելին:

Մեր կարծիքով պ. Խունունց ոչ թէ պէտք է նստած լինէր վարչութեան անդամների մէջ, այլ մեր շարքերում, նա ոչ թէ տեղեկագրի տակ պէտք է ստորագրէր, այլ մի բողոքի, որը նա յայտնեց բերանացի կերպով, եւ այն էլ ում դէմ,—իր դէմ: Զարմանալի վարմունք...

Անդամ

ՆԱՄԱԿ ԵԿԱՏԵՐԻՆՈԴԱՐԻՑ

—

Ապրիլի 22-ին

Զատկական տօներից յետոյ էլ քաղաքի մեռած հայ կեանքը ոչինչ ուրախալի եւ մխիթարական բան չը տուեց, եթէ չը հաշւել միակ հայերէն ներկայացում-երեկոյթը, որ կազմել էին ընտանեկան կերպով մեր պատանի-աշակերտները եւ որ բաւական աջող էր անցել ու բաւականութիւն պատճառել հաւաքված երիտասարդ երկսեռ հասարակութեան: Հայերէն ներկայացումները մեզ մօտ շատ հազուագիւտ են, ուստի ցանկալի է, որ պատանիները աշխատեն աւելի յաճախ սարքել ներկայացումները:

Չեմ կարող մոռացութեան տալ մի դէպք, որ նորերս պատահեց այստեղ: Ինչպէս ամեն տեղ, այստեղ էլ կան բաւական թւով հայ զինուորներ եւ, ի հարկէ, բոլորն էլ միշտ գալիս են եկեղեցի, իսկ մեծ պասին խոստովանվում եւ հաղորդվում են սովորաբար առանց որ եւ է վարձատրութեան: Բայց մեր երկու քահանաները համաձայն չունէին, որ առանց վարձատրութեան էին կատարում այդ եկեղեցական խորհուրդը զինուորների համար: Սրանց ծանօթներից մէկը ասում է, որ օրէնքներում կարգացել է, որ զինուորական վարչութիւնը պարտաւոր է տարեկան ռոճիկ նշանակել հայ տէրտէրներին, որ նրանք խոստովանեցնում եւ հաղորդում են հայ զինուորներին: Այդ որ լըսում են մեր տէրտէրները, խսկոյն պաշտօնապէս դիմում են բատալիօնի կառավարչին, որ իրանց ռոճիկ նշանակէ, եւ բացի դրանից, յայտնում են, որ ահա 6 տարի է այդ խորհրդի համար ոչինչ չեն ստանում: Բայց այս խնդիրը մերժվեց եւ ամբողջ մի ամիս մեզանում խօսակցութեան առարկան այս վարմունքն էր: Վարձատրութիւն մեր տէրտէրները չը ստացան, բայց իրանց անունն էլ հրապարակ գցեցին, մի անգամ էլ ցոյց տալով, որ ստեղծված են միայն իրանց գրպանի եկամուտը շատացնելու մասին մտածելու համար: Մինչդեռ եթէ նրանք ներութիւն կրէին ծանօթանալ օրէնքի հետ, կը տեսնէին, որ 1248-դ յօդուածը (հատ. IX մասն ա.) ասում է. «Խոստովանութեան եւ ս. հաղորդութեան խորհուրդը հայ եկեղեցականները պէտք է կատարեն ձրի»...

Անցեալ տարի, նոյեմբեր եւ դեկտեմբեր ամիսներում, կազմվել էր քառաձայն բաւական շնորհալի երգեցիկ խումբ, որ երգում էր եկեղեցում. Նա խնդրում էր, որ ռոճիկ նշանակվի խմբի չքաւոր անդամներին օգնելու համար. այն ժամանակ մեր գործակալ քահանան մի անվայել նամակով պատասխանել էր խմբի ներկայացուցչին եւ զարմացել էր ու վիրաւորվել, որ «մանուկներից ու երիտասարդներից կազմված խումբը, փողի հաշիւներից դրդված, եւ այն էլ անհիմն, կը դադարի «Աստուծուն փառաբանելուց»: Մարդիկ խնդրում էին ռոճիկ աշխատանքի գնահատութեան եւ ձրիակերութիւնը վերացնելու դիտաւորութեամբ եւ այն էլ բարեգործական նպատակով: Զարմանալի է, որ գործակալը հետեւողութիւն չէ պահպանում եւ եթէ փողն իր գրպանի համար է, այն ժամանակ Աստուծուն փառաբանելը ձրի չը պէտք է լինի: Անշուշտ Աստրախանի գերապատիւ առաջնորդը ուշադրութիւն կը դարձնէ այս հանգամանքի վրա եւ մի քիչ կը սանձահարէ մեր անգործ տէրտէրների ախորժակը:

X. X.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

«Тиф. Листокъ» լրագրին հեռագրում են Գանձակից. «Դատաստանական պալատը, Գանձակում ունեցած նստաշրջանի ժամանակ, քննելով Ղազախի նախկին գաւառապետ Բարանովսկու եւ նրա օգնական Բեժանովի գործը, որոնք մեղադրվում էին պաշտօնավարութեան ժամանակ կատարած զանազան յանցանքների մէջ, դատապարտեց մեղադրվածներին, անձնական եւ կալուածական իրաւունքներից զրկելով՝ բանտարկել՝ Բարանովսկուն երկու տարով, իսկ Բեժանովին—մի տարով:

—

Օրէնսդրական շրջաններում հարց է բարձրացրած արգելելու մասնաւոր առեւտրական բանկերի դիրեկտորներին կրէդիտ ունենալ այն հիմնարկութիւնների մէջ, որոնց գլուխ կանգնած են նրանք:

—

Կրիմինալիստների միջազգային միութեան կենտրոնական յանձնաժողովի նիստը, որ մօտ օրերումս տեղի ունեցաւ Բերլինում, որոշեց կրիմինալիստների միջազգային հերթական համաժողովը գումարել Պետերբուրգում առաջիկայ սեպտեմբեր ամսի 4-ին:

—

Կիրակի, մայիսի 5-ին, պ. Միրզօյեանը, հայ դերասանական խմբի անդամների մասնակցութեամբ, վրաց ազնուականների թատրոնում, ներկայացրեց «Օրհասական դէբիւտ» վօդէվիլը եւ Ցագարելու «Խանումը»: Վօդէվիլի մէջ պ. Միրզօյեանը գիմնազիստի դերում թոյլ էր: Այս տեսակ դերեր, ինչպէս երեւում է, չեն յարմարում պարոնին, որը մեր սակաւ դերասանների շարքում առհասարակ աչքի է ընկնում թէ իր շնորհքով եւ թէ բարեխղճութեամբ ու աշխատասիրութեամբ: Պարոնը «Խանումի» մէջ Միկիչ Սուտկոտրեանցի դերը շատ աւելի աջող կատարեց: Այս վերջին պիեսում մասնակցում էին մեր երկու տաղանդաւոր կօմիկները՝ պ.պ. Տէր-Դաւթեան եւ Սրաքսեան: Առաջինը մանուկի փոքրիկ, բայց բնորոշ դերը մեծ աջողութեամբ կատարեց, իսկ պ. Սրաքսեանը գործակատարի դերը սկզբից մինչեւ վերջ ամբողջութեամբ եւ փայլուն կերպով պահպանեց: Օր. Վարդուհու Խանումը, ինչպէս եւ տիկին Մելիքեանի Քաբատօն միանգամայն տեղին էին: Ներկայացումը գրաւել էր մեծ բազմութիւն:

—

Մօտ օրերումս Պետերբուրգից Թիֆլիս կը գայ յայտնի ռուս նկարիչ Կ. Ե. Մակօվսկի:

—

Պաշտօնաթող աստիճանաւոր Դավրիշեվ խընդիր է տուել Թիֆլիսի նահանգապետին՝ առանձին մասնաժողովի միջոցով քննելու իր հնարած աղիւսը, որ շատ յարմար է գործադրելու այն տեղերում, ուր յաճախ երկրաշարժներ են պատահում: Այժմ նահանգական վարչութեան շինարարական բաժանմունքը, նահանգապետի կարգադրութեամբ, առաջարկել է Դավրիշեվին ներկայացնել իր հնարած աղիւսից մի քանի նմուշներ:

—

Լրագիրների հաղորդած տեղեկութիւնը, թէ մայիսի 1-ին լրացաւ յայտնի ռուս գրականագէտ ակադէմիկոս Պիպինի գիտնական—գրական գործունէութեան 50-ամեակը, սխալ դուրս եկաւ. Նշանաւոր գիտնականի 50-ամեակը կը լրանայ 1903 թւականին:

—

ՍՂՆԱԽԻՑ մեզ գրում են. «Ջայնաւոր Սարգիս Աբրահամեան մի թղթի վրա արտագրել էր քաղաքային կանօնադրութեան 32 յօդուածի 8 ծանօթութիւն, որի մէջ ասված է, որ կառավարիչ սենատի 1897 թ. բացատրութեան համաձայն ոստիկանական ծառայողներն (քարտուղար, գործավար) իրաւունք չունեն ոչ ձայն ունենալ քաղաքային ընտրութիւնների մէջ եւ ոչ ձայնաւոր ընտրվել: Այդ թուղթը Ս. Աբրահամեան դրած է ունեցել իր խանութում պատահանի մօտ: Խանութի մօտով անցնելիս՝ կարդացել է այդ թուղթը քաղաքագլուխը՝ Ամիրխանեան, որը առաջ գործավար էր տեղիս գաւառական վարչութեան մէջ, եւ անմիջապէս բերել է ոստիկանական պրիստաւին ու կազմել տուել արձանագրութիւն այդ մասին: Ամիրխանեան վիրաւորվել է նրանից, որ ներկայումս ինքն է հանդիսանում նախկին գործավար եւ Աբրահամեան իրաւունք չունէր այդ թուղթը իր խանութում դնելու: Այս գործը երեւի կը քննվի դատարանում»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Լօնդօնում կազմակերպվում է մի նոր հիմնարկութիւն—լրագրական գործիչների ուսումնարան: Այսպիսի ուսումնարան բանալու միտքը պատկանում է «Westminster Gazetc» լրագրի խմբագիր Վիլեամ Գիլին: Անգլիական հասարակութիւնը համակրութեամբ վերաբերվեց այդ մտքին եւ մի միլիօնատէր, որ ցանկացաւ անյայտ պահել իր անունը, խոստացաւ առաջին երեք տարիների ընթացքում 3000-ական ֆունտ ստերլինգ նպաստ տալ ուսումնարանին: Իր կողմից Լօնդօնի Սիտին բնակարան է տալիս ուսումնարանին եւ խոստանում է հոգալ այն բոլոր ծախքերը, որոնք հարկաւոր կը լինեն 3000 ֆունտը ծախսելուց յետոյ: Ուսումնարանի ծրագրի մէջ է մտնում լրագրական ամբողջ գործը: Այնտեղ կը կարդացվեն դասախօսութիւններ լրագիրը խմբագրելու արուեստի, առաջնորդողներ, ֆէլիէտօններ, պարլամէնտական հաշիւներ, տեսակցութիւնների գեկուցումներ, հեռագիրներ եւ զանազան նկատողութիւններ կազմելու եղանակի մասին: Բացի սրանից՝ ունկնդիրները կը ծանօթանան տպարանական գործի բոլոր մանրամասնութիւնների եւ գաղտնիքների հետ: Ուսումնարան թոյլ կը տրվի մտնել այն անձանց, որոնք աւարտել են միջնակարգ ուսումնարան: Առաջադէմ ունկնդիրներին տարվայ վերջում կը տրվեն 400 ֆրանկի թոշակներ ճանապարհորդութիւններ կատարելու համար:

—Պարսից Մուզաֆֆէր-Էդդին Շահը, «Մալիւմաթ» լրագրի ասելով, ադամանդներով զարդարված ոսկեայ սուր է ընծայել Մեկկայի էմիրին: Վերջին մի քանի դարերի ընթացքում առաջին անգամն է, ասում է նոյն լրագիրը, որ պարսից Շահը պարգեւ է տալիս Մեկկայի էմիրին, որպէս «Մեկկայի եւ Մեդինայի սրբութիւնների պահպանողին եւ խալիֆի ներկայացուցչին ուղղափառ մահմեդականութեան կենտրոնում»:

—«Kölnische Zeitung» լրագրին հաղորդում են Կատասարոյից, թէ այն բոլոր չերնօգորացիները, որոնք ազատված էին զինուորական ծառայութիւնից եւ գտնվում էին արտասահմանում, հրաման ստացան վերադառնալ հայրենիք: Իշխան Նիկօլայ քիչ ժամանակ առաջ տեսակցութիւն ունեցաւ ալբանացի քրիստոնեաների գլխաւոր պետերի հետ եւ այդ տեսակցութիւնից յետոյ սկսեց կենտրոնացնել չերնօգորիական զօրքերը Ալբանիայի սահմանի վրա: Գուսինէ եւ Պլավա շրջաններում, որ Չերնօգորիան պահանջում է՝ հիմնվելով Բերլինի դաշնագրի վրա, գաղտնի կերպով զէնքեր բաժանվեցին բնակիչներին եւ Չերնօգորիան միայն յարմար առիթ է սպասում՝ ալբանական գործերին միջամտելու համար:

—Խաղաղութեան համար նպաստաւոր նշան «Daily Express» համարում է այն հանգամանքները, որ անգլիական կառավարութիւնը հրաժարվեց էլէքտրական լամպաների պատուէրից, որոնք պէտք է գործ ածվէին Ս. Հեղինէ կղզու բօէրական գերիների բնակարաններում, որ նա այժմ գերիներին թողնում է հարաւային Աֆրիկայում եւ չէ ուղարկում հեռու տեղեր, որ նախագահ Շտէյնի կինը եւ որդիքը Եւրոպայից վերադառնում են Հարաւային Աֆրիկա, վերջապէս եւ այն, որ անգլիական ֆինանսների մինիստրը յետ վերցրեց դրօշմաթղթերի հարկի աւելացման նախագիծը, որ պէտք է առաջարկվէր պարլամէնտին եւ որից ստացվելիք արդիւնքը պէտք է գործադրվէր պատերազմը շարունակելու համար:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

6 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրի օգնական Լուկեանով վերադարձաւ Պետերբուրգ:

ՎԻԼՆԱ: Երէկ, ժամի 12-ին, երբ նահանգապետ Ֆօն-Վալ դուրս էր գալիս ցիրկից, ետեւից նրան մօտեցաւ մի մարդ եւ ատրճանակ արձակելով մօտիկից՝ վիրաւորեց նրա ձախ ձեռքը: Երբ նահանգապետը շուռ եկաւ, յանցաւորը երկրորդ անգամ արձակեց ատրճանակը եւ վիրաւորեց աջ ոտը. Նահանգապետը երերաց... Ոստիկանները եւ հասարակութիւնը գեահին գլորեցին յանցաւորին. Նա երրորդ անգամ արձակեց ատրճանակը, բայց գնդակը ոչ ոքի չը դիպաւ. Նրան զինաթափ արին եւ ձերբակալեցին: Քննութեան ժամանակ նա անուանեց իրան Կօվնօյի նահանգի մեշչանին Գիրշ Լէքերտ:

ԿՐՕՆՇՏԱԴՏ: Երէկ տեղ հասան զինուորական նաւերն եւ տեղեր գրաւեցին: Նաւապետները յայտնում են, որ Ֆիննեան ծոցում սառոյց չէ երեւում:

ԽԱԲԱՐՕՎՍԿ: Զժիլի նահանգի ապստամբութեան նշանաւոր մասը շարունակում է թշնամաբար վերաբերվել դէպի քրիստոնեաները: Վերջին ժամանակ իրերի դրութիւնը Զժիլիի հարաւային մասերում, Իզիւմլու-Գուանգզուն եւ Վէյսեան գաւառներում, չափազանց վատացել է. խռովարարների թիւը 30,000-ից աւելի է հաշւում: Նրանց ղեկավարում է Ցին-Շին-Պին, որ սպանել է իր կանանց եւ աղջիկներին՝ ապստամբութեան գործին իր անձնուիրութիւնը ցոյց տալու համար: Պնդում են, թէ կանոնաւոր զօրքերը հրաժարվում են հրացան արձակել խռովարարների վրա: Կայսերական հրամանով Իւան-Շիկային պատուիրված է անյապաղ միջոցներ ձեռք առնել ապստամբութիւնը ճնշելու համար:

ՍՈՒԽՈՒՄ: Ցանկալի է, որ հասարակ թղթակցութիւնները ուղարկվեն Նովօրոսսիյսկից Սուխում եւ ուրիշ նաւահանգիստները ոչ միայն պօստային, այլ եւ մարդատար շոգենաւերով:

ՊՕՏՍԴԱՄ: Կայսրի, արքայական տան անդամների եւ ռուսական դեսպանի ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ ուսուցման ցամաքային բատալիօնի կազմակերպութեան տարեդարձի տօնը: Գեներալ Կէսսէլ hoch կանչեց ի պատիւ կայսրի, իսկ կայսրը—ի պատիւ Ռուսաց Կայսրի:

ՊԱՐԻԶ: Թագաւոր Կայսրի ծննդեան տօնի առիթով, ռուսաց եկեղեցում տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

ՑԱՐՍԿՕԵ-ՍԵԼՕ: Մայիսի 6-ին, Թագաւոր Կայսրի ծննդեան հանդիսաւոր տօնի առիթով, Ցարսկօե-Սելօն զարդարվեց դրօշակներով: Առաւօտեան ժամի 11-ին տեղի ունեցաւ Բարձրագոյն ելքը պատարագի՝ որին ներկայ էին Նոցա Կայսերական Մեծութիւններն եւ Կայսերական Ընտանիքի Անդամները: Թագաւոր Կայսրը լէյբ-գվարդիայի հուսարների գնդի համազգեստով էր:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մայիսի 6-ին մայրաքաղաքը տօնեց Թագաւոր Կայսրի ծննդեան հանդիսաւոր տօնը: Իսաակեվսկի տաճարում կատարվեցին պատարագ եւ գոհացողական մաղթանք: Պատարագը մատուցեց Պետերբուրգի եւ Լադօգայի միտրօպօլիտը: Երբ եկեղեցում տավեց արեւշատութեան աղօթքը, բերդի թնդանօթները ողջոյնի հրաձգութիւններ կատարեցին:

Միտրօպօլիտ Մակարիի անուան՝ 10,000 րուբլու լիակատար մրցանակը Ս. Սինօդի ուսումնարանական կօմիտէտը յատկացրել է Մօսկվայի ակադէմիայի պրօֆէսոր Բելեաեվին:

Ս. Սինօդը հնարաւոր չը համարեց ընտանիք ունեցող քահանաներին ընդունել ակադեմիաներում, որպէս ուսանող:

ՄԱԴՐԻԴ: Կարլիստների օրգանը տպագրել է Դօն-Կարլոսի բողոքը եւ յայտնում է, որ վերանորոգում է իր երդումը հաւատարիմ մնալու սպանական գահի թեկնածուին:

7 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Շատ քաղաքներից ստացված են հեռագիրներ հանդիսաւոր մաղթանքների մասին Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրը:—«Правительственный Вѣстникъ» լրագիրը հաղորդում է. «Վիլնայում, մայիսի 5-ին, երեկոյեան 12 ժամին նահանգապետ ֆօն-Վալի վրա յարձակումն գործվեց ակներեւ քաղաքական յանկութիւն ունեցող դրդումով:

ՎԻԼՆԱ: «Виленскій Вѣстникъ» լրագրի յաւելուածում տպված է բժշկական տեղեկագիր նահանգապետ ֆօն-Վալի առողջական դրութեան մասին. «Գիշերը բաւական հանգիստ անցկացրեց. տաքութիւնը առաւօտեան 37,5 էր: Երկու են վէրքերը. առաջինը ձախ ձեռքի վրա—գնդակը մտաւ արմունկից վերեւ եւ կանգնեց ներքին մակերեւոյթի վրա. երկրորդը—աջ ոտի վրա. գնդակը մտաւ ազդրի ներքին մակերեւոյթի մէջ եւ դուրս եկաւ առաջին մասից: Երկու գնդակներն էլ հանեցին օպէրացիա անելով: Ինքնազգացումը լաւ է: Զարկերակը գոհացուցիչ է»:—Ստացված է համակրական հեռագիր ներքին գործերի մինիստրից:

ԲԵՐԼԻՆ: Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրը ռուսաց դեսպանատան եկեղեցում հանդիսաւոր ժամասացութիւն կատարվեց: Նոր Պալատի մօտ զինուորական հանդէսից յետոյ տեղի ունեցաւ նախաճաշ կայսերական զոյգի մօտ, որին հրաւիրված էին ռուսաց դեսպանը եւ ռուսաց դեսպանութեան անդամները:

ՀԱԱԳԱ: Այսօր տեղի ունեցաւ խաղաղութեան կողմնակիցների ժողովը: Մի քանի հռետորներ մատնացոյց արեցին կօնֆէրէնցիայի եւ միջնորդ դատարանի նշանակութեան վրա: Նախկին մինիստր Վան-Գուտէնս յանդաւոր անուանեց հարաւ-աֆրիկական պատերազմը միջազգային իրաւունքների դէմ:

ՊԱՐԻԶ: Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով ռուսաց եկեղեցում կատարվող հանդիսաւոր ժամասացութեանը ներկայ էին Լուբէի եւ Դէլկասէի ներկայացուցիչները:

ՎԻԷՆՆԱ: Ռուսաց դեսպանական եկեղեցում, Թագաւոր Կայսրի ծննդեան օրվայ առիթով, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ժամասացութիւն, որին ներկայ էին դեսպանութեան անդամները, բուլղարական դիպլոմատիական գործակալը եւ ռուսաց կօլօնիայի շատ ներկայացուցիչներ:

ՊԱՐԻԶ: Նախագահի Ռուսաստան գնալու առիթով լրագիրները նուիրում են յօդուածներ դաշնակցութեանը եւ ռուսական դիպլօմատներին, որոնք, համաձայն իրանց Թագաւորի նախագծումներին, նպաստում էին դաշնակցութեան զարգացմանը: «Journal» ասում է. «Ֆրանս-ռուսական դաշնակցութիւնը այժմ կըրկին խօսակցութիւնների առարկայ կը դառնայ դիպլօմատների միջեւ. իր Միապետից եւ մինիստր կոմս Լամզդորֆից յետոյ, իշխան Ուրուսօվ անկասկած գլխաւոր դերն էր խաղում դաշնակցութեան գործում. պատանի հասակից իշխանը սիրում էր Ֆրանսիան, ուրախութեամբ հետեւեց այդ հակումին, երբ Կայսրի կողմից կանչվեց դեսպանական պաշտօնին, եւ շատ նպաստեց դաշնակցութեան սերտ ամրապնդվելուն»:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Մայիսի 7-ին, առաւօտեան $10^{1}/_{4}$ ժամին, Կրօնշտադտի նաւակայանում տեղի ունեցաւ Նախագահ Լուբէին դիմաւորելը: Տասներորդ ժամին նաւակայանը ժամանեց «Ալէքսանդրիա» զբօսանաւով Թագաւոր Կայսրը գեներալ-ծովապետ Մեծ-Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրովիչի, Կայսերական պալատի, արտաքին գործերի եւ ծովային մինիստրների, իշխան Ուրուսօվ եւ մարկիզ Մօնտէբէլլօ դեսպանների եւ շքախմբին պատկանող ուրիշ անձերի ուղեկցութեամբ: Զինուորական նաւերը շարված էին երկու գծով՝ Կրօնշտադտից դէպի ծովը. Նաւակայանում գտնվում էին հարիւրաւոր նաւեր՝ լի հասարակութեամբ: Երբ երեւաց ֆրանսիական նաւատորմը, ամրոցներն սկսեցին ողջոյնի երկարատեւ թնդանօթաձգութիւն: Երբ մօտեցաւ «Մօնկալմ» նաւը, նրա մօտ գնաց Կայսերական նաւակը՝ Նորին Բարձրութիւն գեներալ-ծովապետի հետ միասին: Ապա Նորին Բարձրութիւնը Նախագահի հետ միասին նստան նաւակ եւ մօտեցան «Ալէքսանդրին» զբօսանաւին. այդ ժամանակ հնչեցին «Vive la France», «Vive la Russie» աղաղակները եւ մարսէլիէզը: Նորին Մեծութիւնը սրտագին ողջունեց Նախագահին եւ Նախագահը տեղ գրաւեց Թագաւոր Կայսրի կողքին զբօսանաւի վրա, որ ուղեւորվել դէպի Պետերհօֆ:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Պետերհօֆի նաւահանգստում սպասում էին Մեծ Իշխանները, Թագաւոր Կայսրի եւ Նոցա Բարձրութիւնների շքախըմբերին պատկանող բոլոր անձինք եւ պատուաւոր պահապանները: Անցնելով պահապանների առաջից, Թագաւոր Կայսրը եւ Նախագահը ուղեւորվեցին բաց կառքով դէպի երկաթուղու կայարանը, ուր սպասում էր կայսերական գընացքը, որի մէջ տեղ գրաւեցին նոյնպէս ֆըրանսիական մինիստր Դէլկասէ, ռուս մինիստրները եւ շքախումբը: Գնացքում մատուցվեց նախաճաշիկ: Գնացքը ճանապարհ ընկաւ դէպի Ցարսկօե-Սելօ: Թագաւոր Կայսրը եւ Նախագահը Ցարսկօե-Սելօ հասան ցերեկվայ ժամի 2-ին եւ, կառքեր նստելով, ուղեւորվեցին, պատուաւոր պահակի ուղեկցութեամբ, դէպի Ցարսկօե-Սելօի Մեծ պալատը, որտեղ պատրաստված է բնակարան Նախագահի համար: Ազգաբնակութիւնը ոգեւորված ողջունում էր Թագաւոր Կայսրին եւ Բարձր Հիւրին: Պատուաւոր պահապաններին ողջունելուց յետոյ, Թագաւոր Կայսրը ուղեկցեց Նախագահին մինչեւ նրա համար պատրաստված սենեակները եւ մեկնեց դէպի Ալէքսանդրեան պալատը: Կարճ ժամանակից յետոյ, Նախագահը այցելեց այդ պալատում Թագուհի Կայսրուհուն եւ ներկայացրեց Նորին Մեծութեան իր շքախմբի անդամներին: Ցարսկօե-Սելօից Նախագահը, շքախմբի ուղեկցութեամբ, գնաց Գատչինօ: Երբ մօտեցաւ կայսերական գնացքը, հնչեց մարսէլիէզ ազգային երգը: Նախագահը ողջունեց պատուաւոր պահապաններին եւ ապա ուղեւորվեց պալատ: Թագուհի Կայսրուհի Մարիա Ֆէօդօրօվնայի այցելելուց յետոյ, Նախագահը վերադարձաւ Ցարսկօե-Սելօ:

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից:
ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզանռ. հիւանդ.
Ն. Մ. Ջիկօվանի—9—10 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հ.
Ն. Ի. Դզնլինով—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Զ. Ի. Ռարաճանեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.
Ա. Պ. Կարապետեանց—1—$1^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ
Ն. Ն. Թոսամբէկով—5—6 ժ. վիրաբուժութեան և մորթու հ.
Ա. Ն. Շպակովսկի—6—7 ժ. նեարդային (էլեկտրաբոյժ), վեներ. և մորթու հ.
Դ. Ս. Թարխանեանց—7—$7^{1}/_{2}$ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Բ. Ա. Նաւասարդեան—$7^{1}/_{2}$—8 ժ.
Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Օ. Տ. Սուվանիտսկի—տանը. ծաղկահատ և բըժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

ԲՈՒԺԱՐԱՆ ԴՕԿՏՕՐ Վ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
Նորագոյն ապարատներով եւ էլեկտրական մեքենաներով. մասնաւորապէս
ԲԳԻ, ՔԹԻ, ԱԿԱՆՋԻ ԵՒ ԿՐԾՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ
Сергіевская ул., д. 12.

Պերլին հաստատված պրօֆէսօր Հրանդ Անդրէասեան, մեքենագէտ-ճարտարագէտ, պատրաստ է՝ փոքր փոխարինութեամբ ամեն տեսակ թեխնիքական տեղեկութիւններ հաղորդել իրեն դիմողներուն. կընդունի յանձնարարութիւններ եւ փոխանորդութիւններ. միջնորդել գերմանական ֆաբրիքներու մօտ, եւ աժան, լաւ, ու նպատակայարմար մեքենաներ ու ելեքտրական կազմածներ հայթայթել: Ցանկացողներ պէտք է դիմեն հետեւեալ հասցէին.
Herrn Ingenieur H. Antréasian. Berlin N. 65. Rudenardorstrs. 23/30. 0—2

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ՊԵՏՐՈՍ ԱԴԱՄԵԱՆԻ
լուսատիպ պատկերը
Գինն է 25 կոպ.
Վաճառվում է «Գուտտենբերգ» գրախանութում եւ հրատարակչի մօտ. գումարով ցանկացողներին գիջումն կը լինի եւ ճանապարհածախս չեն վճարի: Դիմել՝ Тифлисъ, Троицкая ул., № 11. С. Согомонянцу.
3—3

ԵՐԿՐԱՉԱՓ ԻՆԺԵՆԷՐ
Ս. ԲԱՀԱԹՐԵԱՆ
Ընդունում է երկրաչափական եւ հարթաչափական (нивеллировочныя) եւ այլ տեսակ գէօդէզիական աշխատութիւններ՝ ջուր մատակարարելու, կանալիզացիայի, ոռոգման, ճահիճներ ցամաքեցնելու, աստաների բարեկարգութեան, լեռնային գործի, ճանապարհների եւ փողոցների չինութեան եւ կանօնաւորութեան, քաղաքային եւ այլ անշարժ կալուածքների կարգաւորութեան, յատակագծի վրա գնահատական (оцѣночный сборъ) տուրքի համար, քաղաքային եւ այլ հողերի որոշումը, քաղաքային յատակագծի հաստատելը օրէնսդրական կարգով եւ այլն:
ԲԱԳՈՒ, «Դվօրցօվայա Նօմէրներ» հիւրանոց. կամ Թիֆլիս՝ Ավճալեան փողոց, Շահբուդաղեանի տուն, № 59, բակում:
99—100

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ
ԲԺԻՇԿ Ք. ԳԱՆՁՈՒՄԵԱՆ
Ընդունում է հիւանդներին բոլոր տարին
Առաւօտեան . . . . . $9^{1}/_{2}$—12
Երեկոյեան. . . . . . . 5 — 7
(հ. շ.) 4—16

ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
Կ. ԿԷՕՆՃԵԱՆ
փոխադրվել է Երեւանեան հրապարակ, տուն Գուրգենօվի (Սօլօլակսկայա փողոցի անկիւն): Ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 8—2, երեկոյեան 5—8 ժամին.
12—25

ԳՈՒՏՏԷՆԲԵՐԳ
գրախանութում վաճառվում է
«Նամակներ առ նորապսակ ամուսինս» 80 կ.
«Առձեռն նամականի», Ս. Գաբամաճեանի 70 կ.
«Արական սեռին յատուկ խորհրդատու», պրօֆ. Ալբրէխտի 40 կ.
«Գաղտնիք բնութեան», Ա. Հայկունու 50 կ.
«Գերեզմանք երիտասարդաց», » 50 կ.
«Խաչակիր մանուկներ», թարգմ. Կ. Մարտիրոսեանի 20 կ.
«Տան պատուիրան», Ս. Ք. Սահակեանի 50 կ.
«Գործք Առաքելոց», » » 40 կ.
«Ռոստոմ եւ Սալման», Գ. Բալասեանի 25 կ.
«Սպանուած աղաւնի», Նարդոսի 30 կ.
«Շամախու աղէտը» 20 կ.
«Տիզբոնի կալանաւորը», Պ. Մոճոռեանի 15 կ.
«Սրտի վէրքերը» » » 10 կ.
«Ի՞նչ է երջանկութիւն», Տօլստօյի 5 կ.
«Կիլիկիա», հրատ. «Արաքսի» 1 ր. 25 կ.
«Գիւղի այրին», Յ. քահ. Ճուղուրեանի 15 կ.
«Աղքատի հայը» » » 25 կ.
«Սիինգ հովուական», Ղ. Աղայեանի 20 կ.
«Ժլատ Պրուջը», Դիկենսի 15 կ.
Բժ. Ա. Բուդաղեանի աշխատութիւնները 1 ր. 65 կ.
«Ոգելից ըմպելիքների վնասը», Մէլիք-Շահնազարեանի 10 կ.
«Ծխախոտը եւ իր վնասը», Մէլ.-Շահն. 10 կ.
«Սահակ Պարթեւ», Թոփչեանի 5 կ.
«Ֆաուստ», Բարխուդարեանի 2 ր.
«Բանաստեղծութիւններ», Բարխուդարեանի 1 ր.
«Էմմա», վէպ Փափազեանի 1 ր.
«Նորեկ», վէպ Բաբկէնցի 70 կ.
«Կապիտանի աղջիկը», Պուշկինի 30 կ.
«Գաբօի ընտանիքը», վէպ Լուռայի 60 կ:
«Պարթեւները Պարսկաստանում», Բարամեանի 35 կ.
«Ի՞նչ է կանանց նպատակը» 30 կ.
«Զգաստութիւն երիտասարդներին 20 կ.
«Զարկ Դարվին», Ր. Ս. Տէր-Գասպարեանի 25 կ.
«Կանանց ներկայ դրութեան մասին», Թ. Կաւեան 15 կ.
Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“, Лорисъ-Меликовская ул.; № 11.
3—3

ՇՈՒՇԻ
Ատամնաբոյժ Շ. Բ. Աբօնի
մշտական ատամնաբուժական կաբինէտ:
Ընդունելութիւնը առաւօտեան ժամը 10-ից մինչեւ 2-ը եւ երեկոյեան 4-ից մինչեւ 7-ը:
6—8

Լոյս տեսաւ
ԼԷՕ
ՅՈՎՍԷՓ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ
Կենսագրական-պատմական տեսութիւն
Չորս պատկերով (Յովսէփ կաթ. Արղութեան, Կայսրուհի Եկատերինա II, իշխան Գ. Պոտեոմկին, կոմս Յովհաննէս Լազարեան):
ԳԻՆՆ Է 60 ԿՈՊԷԿ
Ծախվում է «Մշակի» Խմբագրատանը: Հասցէն. Тифлисъ, редакція газ. «Мшакъ».

ՀԱՐԱՒՈՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՐՍԻՑ ԾՈՑԻ
ԶԷՅԹՈՒՆԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
ԲՈՒՇԻՐՈՒՄ
(Հիմնված 25 տարուց ի վեր)
Հաղորդում է մանրամասն տեղեկութիւններ Պարսից ծոցի առեւտուրի մասին, ունի ներկայացուցիչներ հարաւային Պարսկաստանի նշանաւոր կենտրոններում, ընդունում է յանձնարարութիւններ, գնում եւ վաճառում է ապրանքներ, փոխադրում է Եւրոպայից Պարսկաստան եւ Պարսկաստանից Եւրոպա, դիւրամատչելի պայմաններով.—Հասցէն. Zeytoon C. G. Buchire Persian-Gulf.
5—100

ԲԺՇԿԱՊԵՏ
ԳԷՈՐԳ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ
Նախկին տարիների նման, այս տարի եւս կընդունի հիւանդներ Կովկասեան հանքային ջրերում (Ժելեզնովոդսկում):
4—10

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում
վաճառվում են
ՓԱՓԱԶԵԱՆ Վ. Էմմա, վէպ ժամանակակից բարքերից, Թիֆլիս, 1901 թ. գ. 1 ր.
ՌՈՏԻՆԵԱՆ Վ. տրկ., Գործնական խոհարարական դասագիրք, Թիֆլ., 1901 թ. գ. 1 ր.
ՄԵԼԵԱՆ ՄԵՍ. ՔԱՀ., «Քահանայական խնդրի շուրջը, Թիֆլ. 1901 թ. գ. 50 կ. եւ «Ընթերցողների ուշադրութեանը», Բաթում, 1901 թ. գ. 10 կ.:
ՄԷԼԻՔ-ԱԶԱՐԵԱՆՑ ԹԱԳՈՒՀԻ, Թարգմ., Բարոյախօսութիւն զկանանց, Պոլիս, գ. 1 ր. 20 կ.
ՊՌՕՇԵԱՆՑ ՊԵՐՃ, Աքցիզչի (պատկեր)—25 կ., Նա (պատկեր)—20 կ., Միքէլ աղէնց Աբդիկը (գրոյց իրական կեանքից)—20 կ. եւ Ցունօն՝ վիպակ—1 ր.
ԴՈՒՐԵԱՆ ՊԵՏՐՈՍ, Բանաստեղծութիւններ, ժողոված—20 կ.
ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ Գր. ՔԱՀ., Ոսկի բարեկամ—Էփիմէրտէ—Երազագիրք, բ. տիպ. գ. 2 ր. 70 կ.
Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. (հ.) 5—5

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ
ԼԷՕ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Մեր կեանքը, գրականութիւնը անցեալում
ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ
XVIII ԴԱՐ
Առաջին մաս
ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 50 ԿՈՊԷԿ
Ծախվում է. հեղինակի մօտ, «Մշակի» խմբագրատանը :Հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Мшакъ". «Գուտտենբէրգ» գրավաճառանոցում: Հասցէն՝ Тифлисъ, Книжный магазинъ „Гуттенбергъ“. Նոյն տեղերում ծախվում են նոյն հեղինակութեան ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ մնացած օրինակները: Գինը 1 րուբլի 50 կոպէկ:

„Փ. Ն. ՓՐԻԴՕՆԵԱՆ“
ԿՕՆՖԷՏԻ ԵՒ ՇՕԿՕԼԱԴԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Կովկասեան գիւղատնտեսական ցուցահանդէսում մեր պատրաստած ապրանքները ալ ստանացան— Կովկասում կօնֆէտի արդիւնաբերութեան
ՄԻԱԿ ՄԵԾ ԱՐԾԱԹԵԱՅ ՄԵԴԱԼԻ
Առանձնապէս յանձնարարում ենք. ՌԱՀԱԹ-ԼՕԽՈՒՄ, Կարամէլ «ԻՒԲԻԼԷՅՆԱՅԱ» եւ առհասարակ բարձր յատկութեան կարամէլներ մրգեղէնով:
Գործարանում աշխատում են մայրաքաղաքի նշանաւոր վարպետներ:
Պատուէրներով դիմել. Թիֆլիս, Պավլօվսկայա փողոց, սեփական տուն
Գործարանի հեռախօս № 362, գործարանական խանութինը № 772:
45—100 (հ.կ.)